

КОМУНІКАТИВНІ ЗДІБНОСТІ ЯК ПОФЕСІЙНО НЕОБХІДНІ У РОБОТІ МАЙБУТНІХ МЕДСЕСТЕР

Постановка проблеми. Характер суспільних змін, що відбуваються в Україні, суперечності та проблеми сучасного складного періоду, які переживає соціум, впливають на процес професійного становлення медичних працівників, оскільки своєрідне поєднання труднощів, спричинених, з одного боку, їхньою об'єктивною складністю й динамічністю, а з іншого, соціально–економічними негараздами створює у багатьох випадках особливо напружені соціально–психологічні ситуації професійної діяльності, що вимагає прояву у медичних працівників необхідних комунікативних якостей.

Вимоги до медичної професії вимагають від медичних працівників вміння ефективно реалізовувати власний комунікативний потенціал у процесі діяльності; не тільки адаптуватися до конкретних ситуацій, але й перетворювати їх, ґрунтуючись на стійкому та адекватному знанні про себе; ставити реальні цілі й досягати їх, адекватно реагуючи на власні успіхи та невдачі; визначати своє місце у системі суспільних взаємин. Тому таким важливим є формування комунікативних якостей майбутніх медичних сестер ще під час освітньо-професійної підготовки.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вченими доведено, що формування комунікативних здібностей відкриває нові можливості в розв'язанні проблем подальшого особистого життя. Зокрема, проблему комунікативних здібностей особистості досліджували О. Бодальов, О. Винославська, Н. Гришина, В. А. Кан–Калік, Л. Карамушка, Г. Ковальов, О. Цуканова та ін. Проблеми підготовки медичних сестер присвячено праці В. Лісового, В. Капустник, О. Кравченко, Л. Ольховської, М. Шегедина та ін.

Роль особистості в розвитку власного професіоналізму підкреслюється в працях В. Бодрова, К. Гуревича, С. Єрмолаєвої, Б. Ломова, В. Шадрікова та ін.

Мета статті: обґрунтування необхідності високого рівня розвитку професійно необхідних комунікативних здібностей у майбутніх медсестер.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства орієнтація на високу результативність та якість праці, максималізм у професійній самореалізації, креативність дозволяють виділити студентство як специфічну соціальну групу. Соціокультурний простір навчального закладу закладає основи формування майбутнього фахівця та допомагає реалізуватися його проявам «самості». Причому цей соціальний простір засвоюється не лише в процесі навчання, але й у вільний від нього час. Підвищення вимог до якісних характеристик майбутнього фахівця викликає необхідність формування соціальних норм і цінностей, а також розвиток професійної комунікації.

Комунікативні здібності охоплюють здатність до побудови таких міжособистісних стосунків, які забезпечують успішність у спілкуванні та психологічну сумісність у різних сферах взаємодії. Ці здібності пов'язані з різними підструктурами особистості та виявляються у навичках суб'єкта вступати в соціальні контакти. Комунікативні здібності містять вміння швидко й адекватно орієнтуватися в умовах комунікативної ситуації, планувати мовленнєвий та змістовний аспекти комунікації, забезпечувати зворотний зв'язок, здатність знаходити відповідні засоби передачі змісту спілкування. Комунікативні здібності визначаються як інтегральні. Їх вивчення пов'язується з проблемами спілкування і взаєморозуміння [3].

Відповідність вимогам соціуму, володіння знаннями про нього найбільш необхідне професіям, діяльність яких відбувається в системі «людина – людина», зокрема у діяльності медичної сестри. Фахівець повинен орієнтуватися у суспільних правилах поведінки, мати відповідний рівень професіоналізму, щоб надавати медичну допомогу належного рівня.

Вдосконалення підготовки медичної сестри та її відповідності соціокультурним умовам відбувається в системі навчання у ВНЗ. Медична освіта утворює певні специфічні можливості для реалізації завдань розвитку комунікативних здібностей студентів. Медицина є поєднанням наукових знань із практично ефективними вміннями, саме тому підготовка медичного працівника вимагає якомога більшої уваги до застосування отриманих у навчальному закладі фахових знань у практичній діяльності. Як доводить Н. Андреева, випускник медичного закладу повинен вміти розв'язувати як типові, так і нестандартні комунікативно-професійні завдання, які виникають під час профілактики, діагностики, лікування та медичної реабілітації. Такі вміння мають бути вбудовані в особистий досвід, набутий медичним працівником у стінах навчального закладу [1, с. 18].

Психологія сестринської справи як система поглядів на відносини між медичною сестрою, пацієнтом, суспільством та навколишнім середовищем заснована на психологічній теорії комунікації. За міжнародними стандартами, психологія сестринської справи, ґрунтуючись на чотирьох основних поняттях (пацієнт, сестринська справа, навколишнє середовище, здоров'я), пов'язана з комунікативними обов'язками медсестри, етичними здобутками, що визначають мету професійної діяльності медичної сестри, серед яких: 1) професіоналізм; 2) здоров'я; 3) незалежність; 4) безпечне навколишнє середовище;

5) людська гідність; 6) турбота [10, с. 28-29].

Реалізувати ідеї комунікативного підходу покликана медична етика як вид професійної етики, що виробляє принципи регулювання взаємостосунків і норм поведінки медичних сестер. Основними цінностями медсестринської етики, на думку О. Кравченко, є милосердя, гуманність, любов і турбота, співчуття, доброзичливість, працьовитість, чемність [8, с. 219]. У навчально-виховний процес ВНЗ впроваджується аксіологічний підхід, який спрямований на формування професійної етики майбутніх медсестер і передбачає гуманістичну орієнтацію освіти, що ґрунтується на набутті соціокультурного досвіду. Відповідно до аксіологічного підходу, людина розглядається як найвища цінність суспільства. З позицій цього підходу медична сестра – це особистість, яка розвивається через оволодіння медичною культурою, медсестринську етику як систему цінностей.

Дослідники Н. Вітюк, Н. Волошина виділяють такі комунікативні характеристики соціально-професійної групи медичних сестер, що сприяють вияву найважливішої якості фахівця, – гендерна, соціально-рольова та інтерактивна. Гендерна характеристика полягає в тому, що професія медсестри традиційно характеризується абсолютною перевагою таких жіночих якостей, які мають схильність проявляти милосердя до дітей, літніх людей, хворих. Соціально-рольова ґрунтується на особистісних якостях медичної сестри і на вивченні досвіду роботи лікувально-профілактичних закладів. Інтерактивна характеристика пов'язана з діяльністю з надання допомоги різновіковим групам пацієнтів, пацієнтам з різним соціальним статусом та багатоаспектним характером взаємостосунків у системі «медсестра – лікар», «медсестра – пацієнт». «Ці характеристики сприяють вияву милосердя в медичних сестер, проте існують і такі, що перешкоджають проявам милосердя. Це психологічні переважанні та низькі комунікативні якості фахівця» [2, с. 29-30].

Важливим для удосконалення комунікативної підготовки майбутніх медичних сестер є ступенева підготовка фахівців. Як доводить В. Лісовий, ступеневість в медсестринській освіті створює умови для поглиблення комунікативно-професійної підготовки фахівця і здобуття вищого рівня комунікативної компетенції. Якщо метою програми підготовки молодшої медсестри є засвоєння знань та навичок, необхідних для виконання найзагальніших професійних медсестринських маніпуляцій під керівництвом лікаря, то головне завдання підготовки медсестри-бакалавра полягає в поглибленні знань і вдосконаленні вмінь медичної сестри, а також наданні їй навичок управлінської діяльності та психолого-педагогічної майстерності.

На відміну від молодших фахівців, медсестри-бакалаври одержують більш високу кваліфікацію, а тому мають право працювати на посадах старшої медсестри відділення, головної медичної сестри лікувально-профілактичної установи, помічника сімейного лікаря, асистента стоматолога, викладача сестринської справи. Згідно з наказом МОЗ України «Про передачу деяких функцій лікарів молодшим медичним спеціалістам» № 216-Адм. від 01.09.99, до компетенції медсестер-бакалаврів увійшли 14 функцій амбулаторно-поліклінічної ланки та стаціонарної медичної допомоги, що дозволило розвантажити лікарів від рутинної роботи та розширити самостійні види діяльності медичних сестер [10, с. 209-210].

Процес формування комунікативних здібностей майбутніх медичних сестер, на наш погляд, неможливий без наявності таких психологічних умов:

- створення професійно орієнтованого освітнього середовища;
- постановка проблемних завдань, вирішення яких передбачає педагогічну співпрацю і духовну взаємодію між викладачем і студентами;
- організація спільної освітньої діяльності студентів і викладачів, що сприяє накопиченню та передачі професійного досвіду;
- творчий підхід викладачів до управління процесом самостійної пізнавальної діяльності майбутніх медичних сестер;
- поєднання індивідуальних і колективних навчальних завдань, які стимулюють прояв активності й уміння майбутніх медичних працівників працювати у команді;
- конструювання професійно-медичних ситуацій, що стимулюють формування і застосування на практиці здобутих спеціальних знань, професійних умінь і навичок, розвиток професійної свідомості, культури спілкування майбутніх медичних сестер;
- забезпечення взаємозв'язку медичного навчального закладу з професійним середовищем, посилення професійної спрямованості навчання.

У процесі розвитку комунікативних здібностей майбутніх медичних сестер з переходом на вищі сходинки оволодіння основами професіоналізму у студентів накопичується досвід професійної самореалізації (під час виконання завдань на рівні високих зразків із повсякденної фахової діяльності медичної сестри); відбувається збагачення базових знань, розширення професійної компетентності; виявляються загальні та спеціальні здібності; посилюється мотивація власних навчальних і практичних досягнень у сфері сестринської справи; активізується спрямованість на професійний саморозвиток, формується адекватна самооцінка студентів.

Висновки. Отже, комунікативні здібності – це інтегральні властивості особистості, які ґрунтуються на певних знаннях і проявляються у здатності виконувати ефективну комунікативну діяльність. Характеристиками комунікативних здібностей майбутніх медсестер є їх динамічність, адекватність цілям і завданням процесу професійно орієнтованого спілкування, його необхідність у реалізації у будь-яких проявах. Позитивним аспектом

професійної комунікації є спрямованість на встановлення нових контактів, надання переваги професійно-особистісному спілкуванню, збагачення діалогічного і монологічного мовлення. Негативними ознаками комунікативних здібностей майбутніх медсестер є недостатньо хороший рівень розвитку уміння слухати, високий рівень конформізму, егоцентрична спрямованість, тривожність у спілкуванні з пацієнтами і колегами, що актуалізує проблему цілеспрямованого формування комунікативних здібностей у майбутніх медсестер.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в необхідності емпіричної перевірки означених положень у процесі формування комунікативних здібностей у майбутніх медсестер.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Н. В. Какой должна быть медсестра? / Н. В. Андреева // Сестринское дело. – 2005. – № 5. – С. 18–20.
2. Вітюк Н.Р. Психолого–педагогічні умови формування комунікативних здібностей в сучасній парадигмі освіти / Н.Р. Вітюк // Актуальні проблеми психології / за ред. С.Д. Максименка. – К.: Інститут психології ім. Г.Костюка, 2001. – Т. 1. – Ч. 2. – С. 28–35.
3. Волошина Н.В. Особенности коммуникативных способностей личности / Н.В. Волошина // Психолого–педагогічна наука і суспільна ідеологія : матер. методолог. семінару АПН України. – К.: Гнозис, 1998. – С. 301–306.
4. Ильин Е.П. Психология общения и межличностных отношений / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2009. – 576 с.
5. Ильященко Л.Т. Психология общения и коммуникации / Л.Т. Ильященко // Вопросы психологии. – 2010. – №11. – С. 11–14.
6. Кон И.С. Психология ранней юности / И. С. Кон. – М.: Педагогика, 1989. – 290 с.
7. Корніяк О.М. Психологія комунікативної культури школяра / О.М. Корніяк. – К.: Міленіум, 2006. – 336 с.
8. Кравченко, О. Формування професійної етики майбутніх медичних сестер у навчально–виховному процесі медичного коледжу: методологічні підходи / О. Кравченко // Педагогіка вищої та середньої школи. – 2013. – Вип. 38. – С. 218–221.
9. Кравчук С. Психологічні основи комунікації / С. Кравчук // Соціальна психологія. – 2007. – №3 – С. 100–105.
10. Лісовий, В. М. Основи сестринства / В. М. Лісовий, Л. П. Ольховська, В. А. Капустник. – К.: ВСВ «Медицина», 2010. – 558 с.
11. Орбан–Лембрик Л.Е. Психологія професійної комунікації : навч. посіб. / Орбан–Лембрик Л.Е. – Чернівці: Книги–ХХІ, 2010. – 528 с.
12. Сидоренко Е.В. Тренинг коммуникативной компетентности в деловом взаимодействии / Е.В. Сидоренко. – СПб.: Речь, 2002. – 208 с.
13. Старовойтенко Е.Б. Коммуникативная психология личности : монография / Е.Б. Старовойтенко. – М.: Академ. проект, 2007. – 310 с.

Сенчишин В.

Науковий керівник – доц. Чорна І. М.

ПСИХОЛОГО – ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ У РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ

Постановка проблеми. На початку ХХІ ст. в теорії і практиці навчання особливо гостро стоїть питання про розвиток творчого мислення учнів. Це пов'язано з тим, що орієнтація навчання у школі на формування в учнів, в основному репродуктивного мислення, призвела до того, що більшість випускників не вміють використовувати отримані в школі знання в нестандартній ситуації, під час розв'язання проблемних завдань у різних сферах суспільного життя.

Проблема розвитку творчого мислення школярів є особливо актуальною у наш час. Адже саме зараз, як ніколи, нашій країні потрібні люди, здатні приймати нестандартні рішення, які вміють творчо мислити. На жаль, сучасна школа ще зберігає застарілий підхід до засвоєння знань. Доволі часто навчання зводиться в основному лише до запам'ятовування і відтворення прийомів дій, типових способів розв'язування завдань. Одноманітне, шаблонне повторення одних і тих же дій знижує потяг до навчання. Діти позбавляються радості відкриття і поступово втрачають здатність до творчості.

Одне із завдань сучасної школи полягає у формуванні в учнів умінь керувати процесами творчості: фантазуванням, розумінням закономірностей, розв'язанням складних проблемних ситуацій.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Як показав аналіз літератури, вивченням проблеми творчого мислення займалися видатні вітчизняні та зарубіжні психологи і педагоги, зокрема, П.П. Блонський, Л.С. Виготський, В.В. Давидов, Л.В. Занков, Г.С. Костюк, Г.О. Люблінська, Н.О. Менчинська, В. О. Моляко, М.М. Шадриков, інші.

Дослідники Б.І. Коротяєв, Д.Ф. Ніколенко, А.В. Петровський, М.М. Поспелов, С.Л. Рубінштейн, Л.М. Фрідман зазначали, що визначення таких явищ як творче мислення, пізнавальна діяльність виходять від слова «творити», яке в загальному розумінні означає знаходити та створювати щось таке, що не зустрічалося в минулому досвіді – індивідуальному або суспільному.

А.В. Петровський творче мислення розглядає як процеси, що дозволяють людині вирішувати задачі, які не можуть бути вирішені за допомогою вже відомих людству методів [4, с.29].

С.В.Вереск зазначає, що творче мислення - це процес, в ході якого новий продукт виступає як новий відносно висхідного знання, і є результатом трансформації перероблення останнього [1, с. 17].

Суттєвих результатів було досягнуто у фундаментальних дослідженнях проявів і розвитку